

фінансової допомоги та подальший моніторинг за їх реалізацією. У фінансуванні діяльності євро регіону передбачити кошти місцевих бюджетів, в т.ч. як необхідну частку для спів фінансування з міжнародними структурами та приватний капітал.

Розповсюдження моделі євро регіональної співпраці свідчить про її ефективність щодо вирішення спільних проблем, що потребують об'єднання ресурсів територіальних органів влади по обидві сторони кордону.

РОЗДІЛ 8 ОСНОВНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОРЕГІОНІВ

Під час пропагування ідеї створення євро регіонів на інших кордонах України постає питання ефективності функціонування вже існуючих. На даний час в Україні відсутня методична база оцінки діяльності транскордонного співробітництва в будь-якій його формі. Тому, в даному розділі спробуємо викласти деякі основні підходи до розробки методики оцінки діяльності євро регіонів.

Специфіка оцінки діяльності євро регіонів полягає у тому, що об'єктом дослідження є **транскордонний регіон**, тобто суміжні території двох або декількох країн, кожен з учасників якого підпорядковується національному законодавству, податковій, фінансовій та іншим системам, забезпечується національною статистичною інформацією.

Програмою інтеграції України до Європейського Союзу передбачені заходи щодо адаптації законодавства України до законодавства ЄС, серед яких є наступні: узгодити з Євростатом методологію розрахунку показників, призначених для обміну статистичними даними... та продовжити роботу з впровадження уніфікованої статистичної методології та стандартів ЄС за окремими галузями статистики. Тому, для розробки методики збору та обробки транскордонної статистичної інформації розглянемо, яку статистику застосовує Євростат щодо прикордонних та транскордонних регіонів.

Що передбачається транскордонною статистикою?

Перед офіційними статистичними органами в територіально-адміністративних одиницях різного рівня постали нові специфічні потреби щодо статистичної інформації. Все більш швидко розгортання транскордонного співробітництва в прикордонних територіях суміжних держав викликають суспільну і приватну зацікавленість з обох сторін кордону. Представлення змісту та результатів такого співробітництва повинні базуватися на точних та інформативних спільних даних, так, щоб:

- достовірні та порівняльні транскордонні статистичні дані були доступні структурам в прикордонних та транскордонних регіонах (євро регіонах), регіональним та місцевим органам влади, органам самоврядування та бізнес-структурам;
- дослідники та планувальники, які займаються розвитком прикордонних та транскордонних регіонів повинні володіти базою порівняльних статистичних даних для регіонального аналізу, прогнозу, і розробки програм соціально-економічного розвитку.

Державні адміністрації різних рівнів, муніципалітети, райони, спархії, провінції в прикордонних регіонах потребують придатної до застосування

трансграничної статистики.

Порівняльні дані цього виду необхідні регіональним органам влади для забезпечення управління в прикордонних та трансграничних регіонах, а саме:

- для аналізу, який проводиться муніципалітетами, районами та областями з обох сторін кордону;
- для облаштування території і планування розвитку регіону у всіх сферах, включаючи потреби первинних соціо-економічних утворень;
- для забезпечення регіональної науки.

Основний акцент відводиться **базовій** інформації трансграничного співробітництва, такої як площа, населення та зайнятість, разом з іншими специфічними даними щодо транспорту, інфраструктури, довкілля, туризму та сільськогосподарства.

Ця базова статистична інформація є абсолютно необхідною для будь-якої трансграничної діяльності, і, особливо, в програмах розвитку трансграничних регіонів відповідно положень Хартії просторового облаштування (CSF) або за умови реалізації ініціатив суспільного розвитку, таких як INTERREG, PHARE-CBC, TACIS-CBC. Для внутрішніх кордонів ЄС, і більш гостро, для зовнішніх кордонів є проблема відсутності реальних порівняльних даних, особливо для соціокультурної сфери.

Євростат, національні та регіональні статистичні офіси прикладають власні зусилля для усунення цього недоліку.

Джерела статистичної інформації для прикордонних та трансграничних регіонів

Найбільш важливе джерело статистичної інформації для Європи – Євростат – Статистичний Офіс Європейських співтовариств, що забезпечує висококваліфіковане інформаційне обслуговування. Євростат знаходиться під юрисдикцією Комісії ЄС в Брюсселі, але штаб-квартира розміщена в Люксембурзі.

Євростат охоплює чотири основні області:

- створення статистичної інформації відповідно потреб Комісії ЄС;
- розробка стандартизованої Європейської статистичної системи з метою покращання порівнянь;
- обробка статистичних результатів;
- підтримка національних статистичних систем.

На сучасному етапі Євростат зосереджується на гармонізації статистичних обчислень, особливо щодо наскрізної стандартизації методів збору даних, цифрових та словесних позначень на ілюстраціях, а також на електронних носіях.

Євростат публікує бази даних, які структуровані згідно Практичному міні-керівництву 1999 – Євростат за новими розділами і кольорами:

- загальні статистичні обрахунки (темно синій),
- економіка та фінанси (бузковий)
- населення та соціальний стан (жовтий)
- енергія та промисловість (синій)
- сільське господарство та лісництво (зелене)
- зовнішня торгівля та платіжний баланс (червоний)
- послуги та транспорт (цитрусовий)
- довкілля (бірюза)
- різне (коричневе)

В такому оформленні випущені різні публікації, тобто щорічники, інформаційні відомості та інше, які адресовані або для публіки, або виключно спеціалістам.

Євростат має ряд баз даних, з яких тільки деякі доступні для публіки. Для дослідників та практиків в прикордонних районах, єврорегіонах база даних особливо важлива. Вона складається з ряду таблиць, які складені згідно наступних категорій:

- DEMO – Демографія
- ECOM – Економічні рахунки
- CHOM – Безробіття
- EFDT – Вибіркові дослідження робочої сили
- INDU – Промисловість
- AGRI – Сільське господарство та лісництво
- TRAN – Транспорт
- FINA – Фінансові внески Співтовариства для інвестицій.

Ці регіональні статистичні дані структуровані згідно трьох географічних рівнів, відомих як NUTS (номенклатура територіальних статистичних одиниць)

Рівень 1 – NUTS1: регіони ЄС, 71 в Співтоваристві (наприклад, 3 області Бельгії, 16 земель Німеччини);

Рівень 2 – NUTS2: базові адміністративно-територіальні одиниці, 183 в ЄС (наприклад, Бельгія – 9 провінцій, Німеччина – 40 районів)

Рівень 3 – NUTS3: субрівні базових територіально-адміністративних одиниць, 1044 райони в ЄС, (наприклад, Бельгія – 43 райони, Німеччина – 543 муніципалітети)

Система базується на *принципі компліментарності*, враховує чисельність населення (табл. 8.1), є ієрархічною структурою і не завжди може співпадати з адміністративно територіальним поділом.

Країни – кандидати до вступу до ЄС застосували на своїх територіях номенклатуру територіальних статистичних одиниць. Так, наприклад, Чехія з 1 січня 2000 р. поділена на 14 областей (NUTS3) та 77 районів (NUTS4). Крім того, засновано 8 статистичних територіальних одиниць (NUTS2), що

складаються з двох-трьох областей⁷².

Таблиця 8.1

Кількісні параметри системи NUTS

Рівень	Мінімум	Максимум
NUTS 1	3 000 000	7 000 000
NUTS 2	800 000	3 000 000
NUTS 3	150 000	800 000

Для більшості єврорегіонів за статистичну одиницю території визнано NUTS3, на основі рівних умов розташування відносно центру (прикордонні) і соціокультурних та економічних аспектів, які при потребі можна об'єднати у великі просторові модулі.

Регіональна інформація Євростату охоплює 5 сфер:

- демографія,
- економічні рахунки,
- зайнятість та безробіття,
- сільське господарство,
- промисловість та транспорт.

Однак для транскордонної статистики виявилось, що недостатнім є представлення інформації відповідно рівнів NUTS. Це виявилось під час збору та обробки транскордонної статистики у багатьох єврорегіонах: "Єврегіо", "Про Європа Віадріна", "Ніса". Для єврорегіонів передусім необхідна інформація щодо:

- географії і метеорології,
- ринку праці,
- рівня життя населення,
- освіти і культури,
- охорони здоров'я,
- торгівлі та туризму.

В рамках проекту LACE була зібрана та оброблена статистична інформація для 20 єврорегіонів. Це дозволило виявити неточності у порівняльній статистиці, визначити необхідні статистичні дані для повної характеристики єврорегіонів, зробити окремі висновки щодо інформації в цілому. Так, представлена транскордонна статистика містить більш-менш задовільний опис фундаментальних географічних факторів, таких як демографічне та економічне положення, ринок праці в транскордонному регіоні. Тут також міститься інформація щодо населення, частки різних секторів економіки в регіональній економіці, транспортна статистика тощо. Однак, ще відсутня така необхідна для транскордонного співробітництва інформація як протяжність спільних кордонів та їх географічні бар'єри (озера, гори, річки), кількість пунктів перепуску через кордон та їх види,

місце розташування транспортної та сервісної інфраструктури, або така фундаментальна інформація щодо землекористувачів (сільське господарство, ліса, зони забудови тощо)

Спроба підготовки транскордонної статистики для 20 об'єктів показала, яку базову інформацію ще потрібно зібрати і як її обробляти; для 10 єврорегіонів була зроблена спроба агрегувати деякі статистичні дані; для всіх єврорегіонів характерна повна відсутність інформації щодо військових формувань в прикордонні тощо.

Це перші спроби зібрати і обробити транскордонну статистику і, зрозуміло, що для повної оцінки транскордонного співробітництва цієї інформації ще недостатньо.

Не дивлячись на деякі недоліки першої спроби отримання транскордонної статистики, є цікавою спроба представлення агрегованої інформації щодо ЄС:

Загальна довжина внутрішніх та зовнішніх кордонів ЄС становить понад 15000 км. За виключенням Іспано-Португальських, Шведсько – Норвезьких кордонів та Бельгійсько – Нідерландських – Німецько – Люксембурзьких прикордонних регіонів, найбільші прикордонні області ЄС (довжина кордону понад 1000 км) створюють зовнішні кордони ЄС з країнами Східної Європи (зовнішні кордони Фінляндії, Німеччини і Австрії).

Представлені 20 транскордонних регіонів складають 36% всієї території Співтовариства. За виключенням іспано-португальського прикордоння самою великою областю (понад 75 000 км²) є області на півночі Європи (Швеція / Фінляндія / Норвегія та Фінляндія / Росія / Естонія).

27% населення ЄС живе в прикордонних регіонах. Найбільш густонаселений регіон в центральній області Західної Європи (Нідерланди / Бельгія / Німеччина / Люксембург).

Через внутрішні кордони ЄС понад 350 000 людей їздять на роботу у сусідні держави, трохи більше 2% працюючих в ЄС.

Прикордонні території України охоплюють 76,4% території та на них проживає 71,4% населення.

Протяжність сухопутного кордону України 5624 км, морського – 1050 км. Найдовші ділянки спільного кордону з Росією – 1955, Молдовою – 1202 км, Білорусією – 1084 км, найкоротші – з Словаччиною – 98 км, Угорщиною – 135 км.

Таким чином, для реалізації стратегічних завдань регіональної політики держави, активізації транскордонного співробітництва необхідно володіти транскордонною статистикою, яка дасть підстави для розробки спільних міжнародних проектів, стратегій соціально-економічного розвитку та просторового облаштування прикордонних територій. Тому важливо впровадити в національні статистичні органи збір та обробку транскордонної статистики відповідно рекомендацій Євростату.

⁷² Чеська торгівля і підприємництво. – 2001. – № 1 – С. 22.

Загальні статистичні дані

Як було зазначено, основною є базова інформація транскордонного співробітництва, така як площа, населення та зайнятість, разом з іншими специфічними даними щодо демографічних процесів, транспорту, прикордонної комунікаційної інфраструктури, довілля, туризму та сільського господарства тощо. Такі загальні статистичні дані **подаються в розрізі учасників єврорегіону та в порівнянні території-учасника по кожній країні і між собою** (табл. 8.2-8.4).

Таблиця 8.2

Територія і населення єврорегіону

Регіон	Територія, тис. км ²	% у державі	Населення, тис. осіб	% у державі	Частка міського населення, %	Частка сільського населення, %	Щільність населення, осіб / км ²

Таблиця 8.3

Кількість населених пунктів

Регіони	Населені пункти					
	Райони / повіті	міста	Райони в містах	Селища міського типу	Сільські ради / гміни	Сільські населені пункти

Таблиця 8.4

Використання землі

Регіон	Територія, тис. км ²	Площа с / г угідь, % до всієї території	Ліси, % до всієї території	Території, що охороняються, % до всієї території

2. Другу групу показників оцінки діяльності єврорегіонів можна отримати на базі статистичної інформації, яка стосується **соціально-економічного та екологічного розвитку транскордонного регіону** (табл. 8.5-8.12).

Таблиця 8.5

Валова додана вартість за рік

Регіони	Всього ВДВ, млн. грн	Питома вага регіону	Місце регіону за обсягами ВДВ	На душу населення	Місце регіону на душу нас.

Таблиця 8.6

Рівень безробіття та середня заробітна плата у році

Регіони	Рівень безробіття	Місце регіону	Середня заробітна плата, грн. / зл.	Місце регіону

Таблиця 8.7

Кількість суб'єктів підприємництва за галузями (на 1 січня року)

Галузі	Кількість суб'єктів			
	Учасник 1		Учасник 2	
	Од.	%	Од.	%
Всього		100		100
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство				
Рибне господарство				
Промисловість				
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води				
Будівництво				
Оптова та роздрібна торгівля				
Готелі та ресторани				
Транспорт та зв'язок				
Фінансова діяльність				
Операції з нерухомістю				
Державне управління				
Освіта				
Охорона здоров'я та соціальна допомога				
Коллективні, громадські та інші послуги				
інші				

- Рівень доходу на душу населення (у євро), по території, середня у країні.
- Рівень безробіття (%), по території, середній по країні.
- Номінальна заробітна плата (у євро), по території, середня у країні.
- Кількість суб'єктів підприємництва (за галузями).
- Інвестиції на територію в т.ч. від учасників єврорегіону, динаміка їх до утворення єврорегіону та після утворення, а також інвестиції з території за кордон, в т.ч. на території учасників єврорегіону.
- Зовнішньоторговельний оборот території з суміжними країнами (товарами та послугами) та динаміка його до утворення єврорегіону і після.
- Прикордонна торгівля, витрати іноземців в країні, і витрати населення за кордоном, в т.ч. у суміжних державах (див. для прикладу таблицю 8.11).
- Рівень забруднення території.
- Природоохоронні заходи тощо.

Таблиця 8.8

Зовнішня торгівля, в млн. дол. США, _____ рік

Регіон	експорт		імпорт	
	товари	послуги	товари	послуги

Таблиця 8.9

Прямі іноземні інвестиції з регіонів в економіку інших держав

Регіон	На 01.01. _____		На 01.01. _____	
	всього	У т.ч. у СП	всього	У т.ч. у СП

Таблиця 8.10

Іноземні інвестиції

(на кінець року, млн. дол. США)

Регіон	_____ рік				
	1996	1997	1998	1999	2000

Таблиця 8.11

Приватні витрати іноземців у Польщі і поляків за кордоном у 1999 р., в млн. дол. США

	Всього	товари		послуги	% серед прикордонних країн
		продукти	промислові		
Витрати іноземців у Польщі	2682,3	621,2	1567,9	493,2	100
В т.ч. з прикордонних країн	2128,0	529,2	1245,6	353,1	79,3
Росії	29,0	5,5	21,2	2,3	1,4
Литви	27,1	4,6	20,0	2,5	1,3
Білорусії	189,3	33,2	151,1	5,0	8,9
України	294,1	98,9	181,3	13,9	13,8
Словаччини	61,9	5,8	54,2	2,0	2,9
Чехії	199,3	39,7	157,3	2,3	9,4
Німеччини	1327,3	341,5	660,7	325,2	62,4
Витрати поляків за кордоном	1147,4	467,3	403,5	276,6	100
В т.ч. у прикордонних країнах	871,1	420,7	356,7	93,5	75,9
Росії	17,2	11,7	4,9	0,6	2,0
Литві	2,95	0,96	0,6	1,4	0,3
Білорусії	5,8	2,7	1,4	1,7	0,7
України	3,7	2,6	0,5	0,7	0,4
Словаччині	69,0	37,3	3,5	28,2	7,9
Чехії	168,9	130,0	19,0	19,9	19,4
Німеччині	603,5	235,7	326,7	41,1	69,3

Опрацьовано за даними: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa: Gowny Urzadz Statystyczny. Rok LX Warszawa. 2000. – s.722

3. Група "прикордонна інфраструктура" охоплює наступні показники: довжина спільного кордону, кількість пунктів перепуску через кордон (існуючі та запроєктовані): залізничні, автомобільні, пішохідні, водні, повітряні, туристичні стежки тощо та їх статус (міжнародний, міждержавний, місцевий, спрощений); потужність переходу (з обох сторін); рівень технічного забезпечення (високий, середній, низький) з обох сторін; рівень розвитку під'їзних шляхів (табл. 8.12-8.14).

Таблиця 8.12

Транскордонна інфраструктура

Ділянки кордону з: (країною)	Протяжність кордону, км	Кількість автошляхів, що утворюють перетин кордону	Кількість автомобільних пунктів перетину кордону	Ділянка кордону на 1 пункт перетину кордону, км	Кількість залізничних шляхів, що перетинають кордон	Кількість залізничних пунктів перепуску	Ділянка кордону на 1 залізничний пункт, км

Таблиця 8.13

Пункти перепуску через державний кордон України у євро регіоні

Кордон з:	Види пунктів перепуску					Разом
	залізничні	автомобільні	поромні	човникові	окремі ПМП	

Таблиця 8.14

Статус пункту перепуску через кордон і його проєктна потужність у євро регіоні

Пункт перепуску	Статус п / п	Проєктована потужність	Рівень технічного забезпечення

Для оцінки діяльності пунктів перепуску через кордон потрібно знати інтенсивність руху через кордон пасажирів та транспорту (кількість автобусів: рейсових та туристичних), кількість вантажних та легкових автомобілів, кількість потягів (пасажирських та вантажних, електропоїздів тощо); прикордонний рух пасажирів та вантажів за визначений період часу через усі існуючі пункти перепуску (табл.8.15-8.16).

Таблиця 8.15

Динаміка пасажиро-транспортного потоку через державний кордон України у євро регіоні

Кордон з країною, пункт перепуску	Пасажиро потік, осіб		Ріст обсягів	Транспортний потік, один.		Ріст обсягів
	2001	2002	%	2001	2002	%

Таблиця 8.16

Перетин українсько-_____ кордону автотранспортними засобами

Пункт перепуску (п / п)		Легкові	Вантажні	Автобуси	Всього	Всього за добу
П / п 1	1992					
	1996					
	2000					
	2001					
	2002					
П / п 2	1992					
	1996					
	2000					
	2001					
	2002					

4. Група "Заходи (проєкти) у різних сферах співробітництва" в рамках євро регіону включає інформацію щодо заходів у сфері *політичній*: взаємні консультації органів влади та органів державного самоуправління, співпраця з іншими євро регіонами, європейськими міжнародними міжрегіональними організаціями тощо; *в екологічній, економічній, туристичній, культурно-освітницькій сферах, в розбудові транспортної інфраструктури* тощо. Ця інформація подається за кожний рік, і надаються також орієнтовні фінансові потреби та джерела їх фінансування. Для оцінки діяльності євро регіону подається інформація щодо загальної кількості реалізованих заходів (проєктів) за рік, за сферами співробітництва, співвідношеннями у різних сферах (за кількістю та за витратами); соціальні наслідки реалізації заходів; використання фінансової допомоги ЄС та інших міжнародних організацій (табл. 8.17-8.18).

Таблиця 8.17

Заплановані проєкти в сфері _____ на _____ прикордонні

Заплановані заходи	Їх оцінка з точки зору територіального господарського комплексу

Таблиця 8.18

Реалізовані проекти в сфері _____
на _____ прикордонні за 200 _____ рік

Реалізовані заходи за період	Їх оцінка з точки зору територіального господарського комплексу	Витрати на проведення заходу кожною стороною			
		З державного бюджету	З місцевого бюджету	З міжнародних фондів	Інші джерела
Разом					

Висновки

Необхідно організувати збір транскордонної інформації територіальними статистичними управліннями та відповідними підрозділами територіальних органів влади, зокрема, представництвами учасників єврорегіонів.

Порівняння діяльності єврорегіонів на базі вище наведеної транскордонної інформації дасть можливість оцінювати її ефективність, обирати основні напрямки подальшої співпраці і приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Оцінка фінансування заходів (проектів) у різних єврорегіонах Європи дасть можливість оцінити потенційні можливості отримання міжнародної допомоги єврорегіонами України та намітити необхідні для цього кроки (заходи) з української сторони на державному та територіальному рівнях.

ВИСНОВКИ

У 50-х роках минулого сторіччя почало активно розгортатися транскордонне співробітництво, передусім на німецько-французькому кордоні, для згладжування наслідків II Світової війни. Починаючи з культурних обмінів, створення інформаційних центрів та правничих консультацій, співпраця активізувалася у економічній сфері, у розбудові комунікаційної інфраструктури.

Прийняття Рамкової Конвенції загальних принципів транскордонного співробітництва у 1980 році поклало початок законодавчого та нормативно-методичного забезпечення транскордонної співпраці для європейських країн.

Водночас удосконалювалися механізми фінансової допомоги ЄС щодо регіонів взагалі та транскордонної співпраці, зокрема. Сприяння отримували проекти, які, у тому числі, реалізували **стратегічні напрямки** розвитку транскордонного регіону. Це зумовило необхідність мати спільну концепцію розвитку суміжних територій – транскордонного регіону, яка б базувалась на відповідних регіональних стратегіях розвитку, враховувала загальноєвропейські та національні пріоритети.

Це в свою чергу зумовило активізацію процесів формування організаційних структур для транскордонної співпраці, найбільше поширення серед яких отримали єврорегіони.

Минулий період виявив позитивні та негативні сторони функціонування єврорегіонів та надав можливість зробити висновки щодо подальшого їх розвитку. Ефективна діяльність єврорегіонів спостерігалася лише у випадках наявності **спільних проблем**, для вирішення яких доцільно було об'єднувати зусилля. Це, в подальшому, визначило коло питань, які лягли в основу формування та діяльності єврорегіонів.

Для більшості країн східної Європи співпраця між територіальними органами влади – новий вид міжнародних відносин. Перші роки, можна сказати, проходив етап становлення цього виду діяльності, формувалася і відпрацьовувався організаційно-фінансовий та інформаційний механізм забезпечення транскордонної співпраці, проходила її інституціалізація, кадрове забезпечення. Єврорегіони відігравали також важливу роль своєрідних полігонів для відпрацювання механізмів та інструментів інтеграційних процесів. Досвід створення внутрішніх єврорегіонів між країнами-членами ЄС був перенесений на зовнішні кордони ЄС, далі на кордони країн Центральної та Східної Європи, з країнами – майбутніми членами ЄС та західними кордонами країн СНД. Можна очікувати розповсюдження цього досвіду далі на Схід – в країни СНД, на їх інші кордони.

Аналіз організаційних структур єврорегіонів I-ої групи виявив, що вони можуть досить суттєво відрізнитися – від звичної схеми: рада – правління –